

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 338.43:633.1

JEL Classification Q16, L23

Гринчук Ю.С.,
д-р екон. наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту,
Ткаченко К.В.,
канд. екон. наук, асистент,
Драган О.О.,
канд. екон. наук, доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА В УКРАЇНІ

Grynychuk Yu.S.,
dr.sc.(econ.), assoc. prof., head at
the department of management
Tkachenko K.V.,
cand.sc.(econ.), assistant,
Drahan O.O.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof.,
department of finance, banking and insurance,
Bila Tserkva National Agrarian University

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FACTORS FOR IMPROVING THE SUSTAINABILITY OF GRAIN PRODUCTION IN UKRAINE

Постановка проблеми. У нинішніх умовах господарювання стійкість сільськогосподарських підприємств з виробництва зерна забезпечується перетвореннями, пов'язаними зі змінами їх структури та функцій з метою самозбереження як цілісної системи у відповідь на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища. Умови господарювання сільськогосподарських підприємств характеризуються високою мінливістю та значним впливом дестабілізуючих економічних факторів, зумовлених структурними перетвореннями в аграрно-земельних відносинах, послабленням державної підтримки, посиленням кризових явищ в економіці. Водночас, до вагомих причин нестійкого розвитку зернового виробництва у підприємствах досліджуваної галузі слід віднести зміну природно-кліматичних умов, нестачу фінансових і ресурсних можливостей товаровиробників для ведення розширеного відтворення на основі використання досягнень науки і техніки.

Невід'ємною умовою стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств є необхідність розробки комплексу інструментів, адекватних ринковій ситуації, які дають змогу враховувати численні виклики та забезпечувати підвищення їх економічної стійкості. При цьому основною метою розвитку суб'єктів господарювання галузі слід вважати створення умов для розширеного відтворення, збереження динаміки розвитку в довгостроковій перспективі на основі мінімізації негативного впливу ризику та невизначеності на результати їхньої діяльності

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку О.А. Поліщука, економічна стійкість – це здатність підприємства оптимально використовувати свій потенціал, що дозволяє швидко адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища, в довгостроковій перспективі задовольняючи потреби всіх учасників господарської діяльності [1].

О.В. Олійник розглядає стійкість виробництва АПК як здатність безперервно підтримувати оптимальну пропорційність у розвитку відтворення в масштабах країни з урахуванням місця сільського господарства в єдиному господарському комплексі країни.

Зокрема Н. Л. Корженівська наголошує, що в нинішніх умовах виробництво зерна знаходиться в тісній залежності від кліматичних умов, що є свідченням проявом не стійкості зерновиробництва в Україні [2].

О. Красноручський вважає, що стійкість зерновиробництва є свідченням високого технологічного рівня господарств корпоративного сектору, що дає можливість нівелювати вплив прояву не кліматичних ризиків [3].

Водночас, певні питання забезпечення економічної стійкості виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах не знайшли достатньо повного викладу. Так, вимагають науково обґрунтованого вирішення питання систематизації показників і методичних аспектів оцінки стійкості виробництва зерна, розробки адаптаційних інструментів для забезпечення ефективності виробництва зерна як основи економічної стійкості.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо забезпечення стійкості виробництва зерна сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженням встановлено, що динаміка зміни обсягів виробництва зерна у світі має тенденцію до зростання (за останні 50 років світове виробництво зерна зросло більше ніж у 3 рази), що за рахунок підвищення урожайності [4]. Однак інтенсивність підвищення урожайності зернових культур в основних країнах-виробниках є неоднаковою. Відповідно до прийнятої класифікації показники коливання урожайності поділяються на три основні групи: слабка, якщо $v < 10\%$; середня, якщо v від 11-25%, і значна за $v > 25\%$.

Так, середній рівень коливання урожайності зернових мають Україна, Австралія, Росія, так як коефіцієнти коливання дорівнюють відповідно 22,48, 18,46, 12,26%. Висока стійкість динаміки виробництва зерна в розрахунку на одиницю земельної площі спостерігається в Китаї, Індії, Франції, де коефіцієнт стійкості рівнів врожайності перевищує 90 % (табл. 1).

Таблиця 1

Рівняння тренду, показники коливання та стійкості урожайності зернових культур в окремих країнах світу за 1990–2016 рр.

Країни світу	Рівняння тренду	Показники коливання		Коефіцієнт стійкості, %	Середньорічний темп приросту (спаду), %
		абсолютні, ц/га	відносні, v %		
Китай	$Y_{(t)} = 42,072 + 0,6588 t$	1,18	2,32	97,7	1,29
США	$Y_{(t)} = 45,071 + 1,1248 t$	4,15	6,96	93,0	1,99
Індія	$Y_{(t)} = 18,522 + 0,4179 t$	0,83	3,45	96,5	1,92
Росія	$Y_{(t)} = t 13,872 + 0,3342$	2,23	12,26	87,7	1,05
Україна	$Y_{(t)} = t 13,872 + 0,3342$	6,51	22,48	77,5	1,05
Франція	$Y_{(t)} = t 65,247 + 0,3003$	3,78	5,47	94,5	0,95
Аргентина	$Y_{(t)} t 23,718 + = 0,9154$	3,21	9,00	91,0	3,23
Бразилія	$Y_{(t)} = t 16,544 + 1,1153$	2,33	7,50	92,5	4,13
Австралія	$Y_{(t)} = t 17,662 + 0,0418$	3,36	18,46	81,5	0,92
Канада	$Y_{(t)} t 23,106 + = 0,525$	2,41	8,05	91,9	1,39

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

З метою дослідження показників стійкості урожайності у сільськогосподарських підприємствах нами було здійснено розрахунок показників варіації для основних видів групи зернових культур (табл. 2).

Наведені в таблиці 2 розрахунки свідчать, що упродовж 1990-2016 рр. спостерігається середній рівень коливання урожайності – по ячменю та пшениці, високий рівень розмаху варіації по кукурудзі. Це свідчить про значну залежність від природно-кліматичних факторів, підтвердженням є високе співвідношення між максимальним і мінімальним значенням. Так, по пшениці становить 27,9 ц/га, ячменю – 27,9, кукурудзі на зерно – 53,4. Також, на нашу думку, такі коливання також є результатом переходу з екстенсивного до інтенсивного вирощування зернових культур сільськогосподарськими підприємствами. Природна родючість ґрунтів у поєднанні з сучасними технологіями вирощування дозволяє отримувати високі врожаї [5]. Це довели своїм багаторічним досвідом підприємства агропромислового холдингу KSG Agro SA. Так, в Дніпропетровській області озима пшениця може давати урожай 5т/га, озимий ячмінь – 4 т/га, ярий ячмінь – 3 т/га, озимий ріпак – 2,8 т/га, соняшник –

2,5 т/га, кукурудза – 7т/га, а соя – 3 т/га. І це при тому, що сільськогосподарські сезони 2015-2016 років характеризувалися тривалою посухою, яка негативно відбилася на показниках врожайності.

Таблиця 2

Розрахунок показників варіації урожайності зернових культур в сільськогосподарських підприємств України за 1990-2016 рр.

Показники	Зернові	у т.ч.		
		пшениця	ячмінь	кукурудза на зерно
Середнє значення, ц/га	29,3	28,9	25,7	39,9
Коефіцієнт варіації за середньоквадратичним відхиленням, %	29,9	24,2	23,3	41,1
Мінімальне значення урожайності, ц/га	17,4	14,0	14,8	19,0
Максимальне значення урожайності, ц/га	50,0	41,9	38,1	72,4
Розмах варіації, ц	32,6	27,9	23,3	53,4
Коефіцієнт варіації (по варіаційному розмаху), %	111,0	96,6	90,5	134,1

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Аналізуючи вплив природно-кліматичних умов на урожайність основних видів зернових культур, проаналізуємо показники варіації в залежності від розміщення в природно-кліматичних зонах (табл. 3).

Таблиця 3

Показники варіації урожайності зернових культур в сільськогосподарських підприємств України за 1997-2016 рр.

Показник	Зернові усього			Пшениця			Ячмінь			Кукурудза		
	Степ	Лісостеп	Полісся	Степ	Лісостеп	Полісся	Степ	Лісостеп	Полісся	Степ	Лісостеп	Полісся
Середнє значення, ц/га	25,8	35,9	31,8	27,7	33,8	29,6	21,0	26,9	26,4	33,5	51,7	54,0
Коефіцієнт варіації за середньоквадратичним відхиленням, %	14,2	19,6	15,7	11,1	15,6	18,4	11,3	18,2	16,1	14,3	22,6	30,7
Мінімальне значення урожайності, ц/га	36,9	60,1	57,6	37,2	50,7	47,6	30,8	42,2	45,8	52,5	78,3	80,9
Максимальне значення урожайності, ц/га	22,7	40,5	41,9	26,1	35,1	29,2	19,5	24,0	29,7	38,2	55,7	50,2
Розмах варіації, %	87,9	112,7	131,9	94,3	103,7	98,8	92,7	89,1	112,3	114,1	107,7	93,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Так, високий рівень коливання урожайності кукурудзи на зерно спостерігається в зоні Полісся, по всіх інших видах зернових культур та природно-кліматичних зонах характерним є середній рівень. Дана обставина свідчить, що суттєвим фактором, який впливає на значення показників стійкості урожайності є впровадження сучасних технологій виробництва, які нівелюють негативний вплив природно-кліматичних факторів, особливо це чітко проявляється у великотоварних сільськогосподарських підприємствах [6].

Результати проведених досліджень свідчать, що на протязі 2006-2016 рр. знижується рівень варіації урожайності. Дана обставина свідчить про підвищення рівня технологічних процесів вирощування зернових, що дає можливість нівелювати вплив виробничих ризиків. Так, в останній групі сільськогосподарських підприємств спостерігається зниження значення варіації урожайності зернових культур проти відповідних показників 2006 р. та 2016 р., що є ознакою високотехнологічного ведення зернового господарства (табл. 4).

З метою систематизації факторів, які впливають на ефективність та стійкість виробництва зерна в Україні побудована кореляційно-регресійна модель урожайності і собівартості 1 ц пшениці. Із цією метою нами на першому етапі побудована матриця парних коефіцієнтів кореляції урожайності та поелементних витрат на 1 га посіву у сільськогосподарських підприємствах із використанням наступних позначень: результативний показник Y - урожайність, ц/га; фактори: X₁ – витрати на насіння на 1 га, грн; X₂ – витрати на добрива на 1 га, грн; X₃ – витрати на нафтопродукти на 1 га, грн; X₄ – витрати на оплату послуг сторонніх організацій на 1 га, грн; X₅ – витрати на оплату праці з відрахуваннями на 1 га, грн; X₆ – витрати на амортизацію на 1 га, грн.

Таблиця 4

Динаміка коефіцієнтів варіації урожайності пшениці в залежності від обсягів виробництва пшениці в сільськогосподарських підприємствах

Групи господарств за обсягами виробництва	Рік				2016 р. до, у в.п.		
	2006	2010	2013	2016	2006 р.	2010 р.	2013 р.
до 5000	52,24	57,76	70,6	59,0	6,8	1,2	-11,6
5001-10000	37,22	47,63	52,85	49,6	12,4	2,0	-3,2
10001-20000	32,73	39,18	49,63	44,9	12,2	5,7	-4,7
20001-50000	30,7	33,99	41,75	38,6	7,9	4,6	-3,2
50001-100000	29,64	35,39	37,95	34,5	4,9	-0,8	-3,4
100001-500000	31,57	32,38	33,87	34,0	2,4	1,6	0,1
більше 500000	32,15	31,76	30,48	27,7	-4,5	-4,1	-2,8

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Матриця парних коефіцієнтів кореляції урожайності пшениці з усіма факторами наведена у таблиці 5.

Таблиця 5

Матриця парних коефіцієнтів кореляції урожайності пшениці

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Y	1						
X1	0,1805	1					
X2	0,5459	0,1730	1				
X3	0,2614	0,2837	0,2273	1			
X4	0,2787	0,1459	0,1575	0,0797	1		
X5	0,2188	0,0569	0,0726	0,2295	0,0075	1	
X6	0,2611	0,0787	0,1660	0,1338	0,0035	0,1429	1

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Розраховані парні коефіцієнти кореляції у таблиці 5 свідчать про те, що між урожайністю пшениці та витратами на добрива помірний зв'язок, а з іншими статтями витрат проявляється слабкий зв'язок.

З метою подальшого дослідження впливу по елементних витрат на урожайність пшениці побудована багатофакторна кореляційно-регресійна модель. Параметри рівняння та їх оцінки розраховувались методами статистичного аналізу, а саме «Регресия» у середовищі Microsoft Excel. У розрахунках вірогідних границь використовуються значення таблиць розподілу Фішера і Ст'юдента із вірогідною ймовірністю $P = 0,95$. За критерієм Фішера рівняння є статистично значимим: розрахункове значення 486,4 більше за табличне 2,65. Достовірними факторами впливу на урожайність є усі статті витрат у розрахунку на 1 га, розрахункові значення критерію Ст'юдента більші за табличне 1,96.

Проведені розрахунки свідчать, що зв'язок між значеннями функції і незалежними змінними (коефіцієнт кореляції) $R=0,6327$, отже, ступінь тісноти зв'язку між досліджуваними ознаками є значним.

Одиницею виміру одночасного впливу, зумовленого варіацією усіх факторів є коефіцієнт множинної детермінації R^2 . Коефіцієнти детермінації за окремими факторами впливу розраховують за формулою:

$$d_i = a_i \times r_{yx_i} \times Sx_i / Sy, \quad (1)$$

де i – номер фактора; a_i – коефіцієнти регресії i -го фактора; g_{yx_i} – коефіцієнт кореляції ознаки Y з i -тим фактором; Sx_i – стандартне відхилення i -го фактора; Sy – стандартне відхилення ознаки Y .

Як свідчать коефіцієнти детермінації, рівень урожайності пшениці (Y) на 40,04% залежать від сумарного впливу усіх досліджуваних факторів, у тому числі: на 0,55% від витрат на насіння га 1 га (X_1); на 24,91% від витрат на добрива (X_2); на 2,11% від витрат нафтопродукти (X_3); на 5,42% від витрат на оплату послуг сторонніх організацій (X_4); на 3,12% від витрат на амортизацію (X_5); на 3,94% від витрат на оплату праці (X_6).

Тоді сумарний коефіцієнт детермінації становить:

$$0,55 \% + 24,91 \% + 2,11 \% + 5,42 \% + 3,12 \% + 3,94 \% = 40,04 \% .$$

Кореляційно-регресійна модель залежності урожайності пшениці від перелічених факторів набуває вигляду:

$$Y = 24,7890 + 0,0007 X_1 + 0,0039 X_2 + 0,0016 X_3 + 0,0024 X_4 + 0,0043 X_5 + 0,0035 X_6$$

Значення коефіцієнту рівняння регресії ($a_1 = 0,0007$, $a_2 = 0,0039$, $a_3 = 0,0016$, $a_4 = 0,0024$, $a_5 = 0,0043$, $a_6 = 0,0035$) визначає коефіцієнт збільшення змінної Y при збільшенні X_i на одиницю відносно середнього. Отже, можна зробити висновок, що для сільськогосподарських підприємств збільшення витрат на насіння, добрива, нафтопродукти, оплату послуг сторонніх організацій, амортизацію та оплату праці на 1 га посіву на 100 грн збільшують урожайність пшениці відповідно на 0,07; 0,39; 0,16; 0,24; 0,43 та 0,35 ц/га. Суттєвим фактором, що впливає на урожайність є витрати на добрива. Отже, нами виявлено стійкість залежності урожайності пшениці від по елементних витрат на виробництво.

На другому етапі дослідження побудована кореляційно-регресійна модель залежності собівартості 1 ц пшениці (Y) та наступних факторів: X_1 – урожайність пшениці, ц/га; X_2 – витрати на насіння на 1 га, грн; X_3 – витрати на добрива на 1 га, грн; X_4 – витрати на нафтопродукти на 1 га, грн; X_5 – витрати на оплату послуг сторонніх організацій на 1 га, грн; X_6 – витрати на оплату праці з відрахуваннями на 1 га, грн; X_7 – витрати на амортизацію на 1 га, грн.

Матриця парних коефіцієнтів собівартості 1 ц пшениці з усіма факторами наведена у таблиці 6.

Побудована кореляційно-регресійна модель залежності собівартості пшениці від перелічених факторів є статистично значимою (розрахунковий критерій Фішера $F=693,31$).

Таблиця 6

Матриця парних коефіцієнтів собівартості пшениці

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Y	1							
X1	-0,3064	1						
X2	0,2295	0,1805	1					
X3	0,2465	0,5459	0,1730	1				
X4	0,2072	0,2614	0,2837	0,2273	1			
X5	0,2165	0,2787	0,1459	0,1575	0,080	1		
X6	0,1477	0,2188	0,0569	0,0726	0,230	0,0075	1	
X7	0,1719	0,2611	0,0787	0,1660	0,134	0,0035	0,1429	1

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,7254$, отже модель пояснює 52,63% варіації собівартості. Однак з-поміж усіх досліджуваних факторів найбільш вагомим фактором впливу на урожайність виявилася урожайність пшениці – 15,2%.

Рівняння залежності собівартості пшениці від досліджуваних факторів має вигляд:

$$Y = 247,08 - 3,539 X_1 + 0,026 X_2 + 0,019 X_3 + 0,022 X_4 + 0,018 X_5 + 0,026 X_6 + 0,024 X_7$$

Рівняння регресії показує, що підвищення урожайності пшениці на 1 ц/га зменшує собівартість 1 ц на 3,539 грн, при збільшенні витрат на насіння, добрива, нафтопродукти, оплату послуг сторонніх організацій, амортизацію та оплату праці на 1 га посіву на 100 грн собівартість пшениці збільшується відповідно на 2,6; 1,9; 2,2; 1,8; 2,6 та 2,4 грн /га.

На третьому етапі дослідження встановлено зв'язок між урожайністю та собівартістю пшениці. Залежність описується параболою другого порядку, яка показує уповільнення значень собівартості з підвищенням урожайності.

З метою виявлення оптимальних напрямів підвищення ефективності пшениці (зменшення собівартості) необхідно провести комбіноване групування за двома основними факторами – виробничі витрати та урожайність, тому що вони мають найбільший вплив на формування собівартості продукції (табл. 7).

Зазначимо, що схожа закономірність зв'язку між виробничими витратами та урожайністю спостерігається й при виробництві ячменю та кукурудзи.

Економічна стійкість зерновиробництва у сільськогосподарських підприємствах залежить від рівня його забезпеченості технічними засобами та видовим їх складом. Вони належать до найбільш активної частини ресурсного потенціалу, яка істотно впливає на конкурентоспроможність виробництва аграрної продукції, на його ефективність. Це все пов'язано із раціональним використанням інших ресурсів – пального, електроенергії, власного виробництва та ін. [7].

У практичній діяльності сільськогосподарських підприємств формування та використання технічних ресурсів перебуває у такому протиріччі: з одного боку, необхідно забезпечити у необхідній структурі технічні ресурси, а з іншого, господарство обмежене в їх придбанні на довготривалий період та відповідно виникають труднощі щодо ефективного їх використання. Це слід розглядати, як умову підвищення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшення фінансового стану сільськогосподарських підприємств, підвищення доходів товаровиробників.

Таблиця 7

Групування сільськогосподарських підприємств за рівнем виробничих витрат на 1 га/грн

Групи за виробничими витратами на 1 га, грн	Урожайність, ц/га	Частка підприємств, %	Витрати 1 га, грн	Урожайність, ц/га	Виробнича собівартість 1 ц, грн
до 5000	до 25	6,7	3512	16,9	207,31
	25,1-50	4,6	4142	32,9	125,83
	більше 50	0,4	3702	55,1	67,22
	Усього	11,7	3794	24,9	152,37
5001-9000	до 25	5,3	6205	21,7	285,98
	25,1-50	31,3	7307	36,4	200,82
	більше 50	3,6	7760	57,6	134,67
	Усього	40,2	7256	37,1	195,55
більше 9000	до 25	0,4	10990	21,1	520,46
	25,1-50	23,7	11016	42,0	262,30
	більше 50	24,0	13864	61,8	224,34
	Усього	48,1	12619	53,1	237,77
По Україні		100,0	9986	45,1	221,42

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Зазначимо, що у провідних країнах, де є високий рівень ефективності виробництва, цим питанням приділяється першочергове значення. За останні 15 років енергоємність сільськогосподарського виробництва в Україні знижена на 15%. Водночас енергоємність в США, Франції, Великобританії, Японії знизилась на 70-78%. Енергетичний аналіз дає змогу одержати порівняльну оцінку сільськогосподарських технологій і комплексу машин з урахуванням витрат різних видів енергії на всіх етапах виробництва сільськогосподарської продукції [8].

Недостатній рівень технічного забезпечення виробництва зерна зумовлює прояв техніко-технологічних ризиків. Так, 78% комбайнового парку країни знаходиться за межами амортизаційного й економічно доцільного терміну експлуатації. Щорічні втрати через невчасність збирання врожаю більше 6 млн тонн зерна, що, в середньому, еквівалентно 12 млрд грн [9].

За результатами опитування виявилось, що 40,5% респондентів проводять або намагаються проводити управління цінovими ризиками, решта – 59,5% – взагалі не використовують інструменти ризик-менеджменту. Зазначимо, що респонденти серед інструментів управління цінovими ризиками виділяють: державні програми – 51%, страхування – 20%, кредитування під заставу зерна – 18% та форвардних контрактів – 11%. Основним інструментом страхування цінovих ризиків зернових культур сільськогосподарськими товаровиробниками є укладання угод з Аграрним фондом [10].

Важливим чинником, що забезпечує економічну стійкість виробництва зернових культур є ефективна державна політика щодо сільськогосподарських підприємств – виробників зернових [11]. Протягом 2011-2017 рр. спостерігаються податкові колізії щодо дії механізму спеціального режиму ПДВ при експорті зернових та олійних культур.

Для виробників експортно орієнтованої сільгосппродукції (насамперед зернових культур – пшениці, кукурудзи, ячменю, а також ріпаку) більш економічно вигідним було відновлення дії нульової ставки при оподаткуванні експортних поставок.

Висновки з проведеного дослідження. Обґрунтовано напрями досягнення та підвищення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств з виробництва зерна, які враховують результати оцінки її параметрів, рівень адаптації до мінливих змін зовнішнього та внутрішнього середовища на основі модернізації інструментів державного регулювання галузі та повного використання товаровиробниками внутрішніх резервів щодо підвищення ефективності виробництва, а також посилення інформаційно-аналітичної функції економічного регулювання. З-поміж інструментів гнучкої системи державної підтримки та регулювання досліджуваної галузі пріоритетними повинні стати: субсидування відсоткових ставок за кредитами комерційних банків; фінансування цільових програм, компенсування частини витрат на страхування вирощування зернових культур внаслідок прояву цінovих і погодних ризиків, гармонізація національних стандартів на зерно, підтримка експортної діяльності.

З метою підвищення дієвості управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств з виробництва зернових доцільно створити організаційну підсистему в межах загальної системи управління, у якій важливими складовими є управління ризиками та система кількісних показників. Запропоновано методичний підхід комплексної оцінки потенціалу сільськогосподарського підприємства щодо забезпечення стійкості зерновиробництва, що дасть можливість використати

оперативні інструменти управління, такі як організаційно-координаційний, інформаційно-аналітичний та плановий, забезпечення збалансованості інтересів структурно-функціональних підсистем, що дозволить підвищити економічну стійкість в довгостроковій перспективі.

Література

1. Поліщук О. А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2007. Вип. 225, Т. 2. С. 367–374.
2. Олійник О. В. Циклічність відтворювального процесу в сільському господарстві: монографія. Харків: Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва, 2005. 322 с.
3. Корженівська Н.Л. Інфраструктурне забезпечення діяльності товаровиробників зерна як функціональна складова економічної безпеки. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2014. № 1, Т. 16. С. 232–240.
4. Красноручський О. О., Грищенко В. А. Маркетинг взаємодії в розвитку інноваційного та ринкового потенціалу підприємства рослинницького напрямку. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 191. С. 37-51.
5. Сосницька Я. С. Зерновий комплекс України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Науковий огляд*. 2017. № 5(7). С. 1-11.
6. Галенко О. І. Розвиток світового ринку зерна: проблеми і тенденції. *Агросвіт*. 2017. № 10. С. 24-29
7. Пехов В. А. Спеціалізація аграрних підприємств в зернопродуктовому підкомплексі. *Економіка АПК*. 2017. № 3. С. 87-92.
8. Пехов В. А. Виробництво зерна та формування ефективності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 110-116.
9. Забуранна Л. В. Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2014. № 3. С. 55-63.
10. Кузьменко І. В. Інтенсифікація зерновиробництва як основний напрям підвищення конкурентоспроможності. *Економіка АПК*. 2015. № 1. С. 121-126.
11. Лупенко Ю. О., Тулуш Л. Д. Оподаткування сільського господарства в умовах трансформації спеціальних податкових режимів. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 5-17.

References

1. Polishchuk, O.A. (2007), "Theoretical and methodological basis for assessing the economic sustainability of agricultural enterprises", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, iss. 225, Vol. 2, pp. 367–374.
2. Oliinyk, O.V. (2005), *Tsyklichnist vidtvoriuvalnogo protsesu v silskomu hospodarstvi* [Cyclicity of the reproductive process in agriculture], monograph, Khark. nats. ahrar. un-t im. V.V. Dokuchaieva, Kharkiv, 322 p.
3. Korzhenivska, N.L. (2014), "Infrastructural provision for the activities of grain producers as a functional component of economic security", *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. Hzhyskoho*, no. 1, T. 16. pp. 232–240.
4. Krasnorutskyy, O.O. and Hryshchenko, V.A. (2018), "Marketing of interaction in the development of innovative and market potential of the plant of the plant", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, iss. 191. pp. 37-51.
5. Sosnytska, Ya.S. (2017), "Grain-growing complex of Ukraine: the modern state, problems and prospects of development", *Naukovyi ohliad*, no. 5(7), pp. 1-11.
6. Halenko, O.I. (2017), "The development of world grain market: problems and tendencies", *Ahrosvit*, no. 10, pp. 24-29.
7. Pekhov, V.A. (2017), "Specialization of agricultural enterprises in grain subcomplex", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 87-92.
8. Pekhov, V.A. (2016), "Crops production and efficiency formation of agrarian enterprises", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 110-116.
9. Zaboranna, L.V. (2014), "Economic efficiency of grain production and ways of its enhancement on agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 55-63.
10. Kuzmenko, I.V. (2015), "Intensification of grain production – the main direction of achieving its high competitiveness", *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 121-126.
11. Lupenko, Yu.O. and Tulush, L.D. (2016), "Taxation of agriculture in terms of transformation of special tax regimes", *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 5-17.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2018 р.